

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2023. № 9.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.9.52>

УДК 336.74

A. A. Rudych,

студентка, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-5181-4006>

M. V. Shuba,

к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних

відносин імені Артура Голікова,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2581-6914>

ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕ-ДОЛАРИЗАЦІЮ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

A. Rudych,

Student, V.N. Karazin Kharkiv National University

M. Shuba,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Artur Golikov

International Economic Relations Department,

V.N. Karazin Kharkiv National University

ON THE ISSUE OF DE-DOLLARIZATION OF THE WORLD ECONOMY

Стаття присвячена дослідженню основних існуючих підходів до можливості де-доларизації світової економіки. Визначено основні події, що мали найбільший вплив на отримання долларом США статусу світової

резервної валюти. Проаналізовано структуру офіційних валютних резервів. Наголошено, що провідною світовою резервною валютою є американський долар, але за останні два десятиліття частка світових резервів у доларах США зменшилася. Визначено основні причини поживлення процесу де-доларизації світової економіки у 2023 році, а саме: поглиблення регіональної фінансової інтеграції, встановлення співробітництва між країнами на основі спільних геополітичних інтересів, побоювання фінансових санкцій з боку США, зростання бюджетного дефіциту та державного боргу США, нестабільна монетарна політика США тощо. Наведено основні прояви процесу де-доларизації у глобальній економічній системі у 2023 році: перехід на розрахунки в національних валютах у білатеральній торгівлі; проекти створення спільних валют (на прикладі Аргентини та Бразилії); диверсифікація золотовалютних резервів країн; фрагментація геополітичного світу як передумова створення валютних блоків (на прикладі БРІКС). Обґрунтовано неможливість витіснення долару США як міжнародної резервної валюти у коротко- та середньостроковій перспективі.

The article is devoted to the study of the de-dollarization process in the international economy and existing approaches to the possibility of replacing the US dollar in the global financial system. The main events that had the most significant impact on the establishment of the US dollar as a world reserve currency are determined. Additionally, the structure of official foreign exchange reserves is analyzed. It is emphasized that the leading global reserve currency is the US dollar, but over the past two decades, the share of global reserves in US dollars has decreased. The reasons for the revival of the process of de-dollarization of the world economy in 2023 are indicated, namely: deepening regional financial integration, establishing cooperation between countries based on common geopolitical interests, fears of financial sanctions from the United States, growing US budget deficit and public debt, and unstable US monetary

policy as well. The authors point out the main instruments of manifestation of the de-dollarization process in the global economic system as of 2023, providing examples in the following areas: transition to settlements in national currencies in bilateral trade; projects of creation of common currencies (on the example of Argentina and Brazil); diversification of foreign exchange reserves of countries; fragmentegration of the geopolitical world as a prerequisite for the creation of currency blocs (on the example of BRICS). The authors suggest that a common currency, sur, could be introduced into circulation between the member countries of MERCOSUR if the initiative is successful. It is established that at this stage of development of the world economy, there are a number of significant factors that make it impossible to replace the US dollar with the Chinese yuan in international settlements. These include, first and foremost, low liquidity of the RMB, the issue of free conversion, and insufficient openness and flexibility of the Chinese currency market. The authors made a reasoned conclusion about the impossibility of replacing the US dollar as an international reserve currency in the short and medium term.

Ключові слова: *де-доларизація; міжнародна резервна валюта; валютний блок; спільна валюта; золотовалютні резерви.*

Keywords: *de-dollarization; international reserve currency; currency bloc; common currency; gold and foreign exchange reserves.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Наразі світове співтовариство перебуває у турбулентному стані, що спричинений насамперед глобальними геополітичними змінами і відходом від статусу «монополярності». Наслідки цього процесу виражаються у кардинальних структурних змінах як у межах регіональних блоків, так і світової економіки за всіма напрямками міжнародних економічних відносин. Аби залишити за собою право голосу на міжнародній арені та не втратити сфер впливу, країни

використовують незліченну кількість інструментів: від інформаційно-комунікаційних технологій до маніпуляцій на енергетичних та фінансових ринках. Одним із значних важелів, що дозволяє окремим країнам підтримувати свій вплив у світовому господарстві, є резервний статус їх валют. Яскравим прикладом цього є США, валюта яких – американський долар – є провідною резервною валютою світу.

Сьогодні все більшого значення набуває дослідження процесу де-доларизації, або процесу зменшення ролі долара США в міжнародних фінансових та торгових операціях. Ця тенденція викликає ряд питань та викликів для академічного співтовариства, політиків та бізнес-середовища. Наразі дослідження процесу де-доларизації світової економіки є актуальними з ряду причин:

- геополітичний контекст: з ростом геополітичних напружень і конфліктів між США та іншими країнами, де-доларизація стає засобом політичного впливу та економічної незалежності.

- міжнародна торгівля та фінанси є ключовими складовими світової економіки. Де-доларизація може впливати на торговельні партнерства, вартість товарів і послуг, а також стабільність фінансових ринків.

- з розвитком нових фінансових технологій і появою криптовалют, де-доларизація може знайти нові шляхи та форми реалізації.

Отже дослідження процесів де-доларизації розкриває їх взаємозв'язок із геополітичними подіями та їх вплив на глобальну економіку. Розуміння процесу де-доларизації може сприяти збереженню фінансової стабільності та попередженню фінансових криз, а також допоможе при виборі найефективніших стратегій збереження резервів та управлінні валютними ризиками.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню доларизації та де-доларизації світової економіки, а також аспектів, пов'язаних з даними явищами, присвятили свої праці велика кількість науковців. Так, наприклад, Б. Лапчук [1] розглядає основні теоретичні підходи до вивчення явища

гістерезису доларизації та їх еволюцію. У статті О. Шуби та К. Травкіної [2] проаналізовано боргову стійкість країн-емітентів резервних валют, досліджено формування та розвиток світової структури резервних валют та визначено ризики для світової економіки, пов'язані з уразливістю країн-емітентів резервних валют. Р. Гувеа і М. Гутьєррес у своїй науковій роботі [3] дослідили основні наслідки нової глобальної економічної та політичної архітектури, за якої долар США може відігравати меншу роль на глобальних економічних і фінансових ринках. Вафа Фахмі Абделаті [4] описує останні глобальні тенденції зростання доларизації та досвід забезпечення цінової стабільності в доларизованих економіках, а також досліджує підходи до проведення де-доларизації.

Водночас у зв'язку з останніми тенденціями у розвитку світової економіки та активізацією діяльності окремих країн з де-доларизації їхніх економік постає необхідність у дослідженні сучасних можливостей цього процесу.

Постановка завдання. Мета статті полягає в узагальненні основних існуючих підходів до можливості де-доларизації світової економіки.

Виклад основного матеріалу досліджень. Попит на єдину валюту, яку приймають усі учасники міжнародної торгівлі, виник у 1400-х роках, коли стало зрозуміло, що така валюта (згодом її назвуть резервною) дозволяє економічним агентам використовувати її в інших країнах. У Європі та арабському світі з 13 по 16 ст. широко використовувалися венеціанський золотий дукат та флорентійський золотий флорин. Між 16 та 18 ст. світовою торгівлею та фінансовою діяльністю керував іспанський срібний реал. У 19 ст. та першій половині 20 ст. поряд із золотом домінуючою валютою став британський фунт стерлінгів. Поширення окремої валюти та її панівне становище визначало лідерство за країною-емітентом.

Для отримання статусу «резервної» валюта має відповідати певним критеріям: бути загальноприйнятним платіжним засобом на міжнародному рівні; мати стабільний курс; вільну конвертованість та високу ліквідність.

Зважаючи на ці властивості, центральні банки країн накопичують таку валюту, створюючи валютні резерви, з метою стабілізації курсу власної національної валюти (для здійснення валютних інтервенцій).

Після Першої (1914-1918 р.) та Другої (1939-1945 р.) світових воєн, через ослаблення економіки Великої Британії, фунт стерлінгів був витіснений із позиції домінуючої міжнародної резервної валюти американським доларом.

Зауважимо, що в рамках нашого дослідження під доларизацією світової економіки розуміється явище, при якому долар США використовується як домінуюча валюта в міжнародних фінансових та торгових операціях, а також як основна резервна валюта для центральних банків інших країн. У свою чергу, де-доларизація світової економіки – це процес зменшення використання долара США в міжнародних фінансових та торгових операціях і заміна його іншими валютами або активами.

Вектор на доларизацію світової економіки було сформовано у 1944 році на Бреттон-Вудській конференції, коли 44 країни світу взяли на себе зобов'язання підтримувати фіксований курс долара США. У 1971 році перед Ямайською валютною конференцією було відмінено пряму конвертованість долару в золото, але це не стало на заваді вже існуючій тенденції, і американський долар зміцнив свою позицію у статусі пріоритетної резервної валюти. Швидко зростаючий фінансовий ринок США і стабільність даної валюти забезпечили їй домінуюче становище протягом тривалого часу.

Дискусії про втрату доларом США статусу світової резервної валюти почалися давно і поживляються під час та після глобальних фінансових та економічних криз. Особливо ця тема загострилася у 2008-2009 рр., у 2020 році на фоні пандемії COVID-19 та у 2023 році.

За останні два десятиліття частка світових резервів у доларах США в силу різних економічних та політичних причин впала з 72,3% у 1 кварталі 2001 р. до 59,02% на початку 2023 року, як видно з даних, наведених на рис.1 [5].

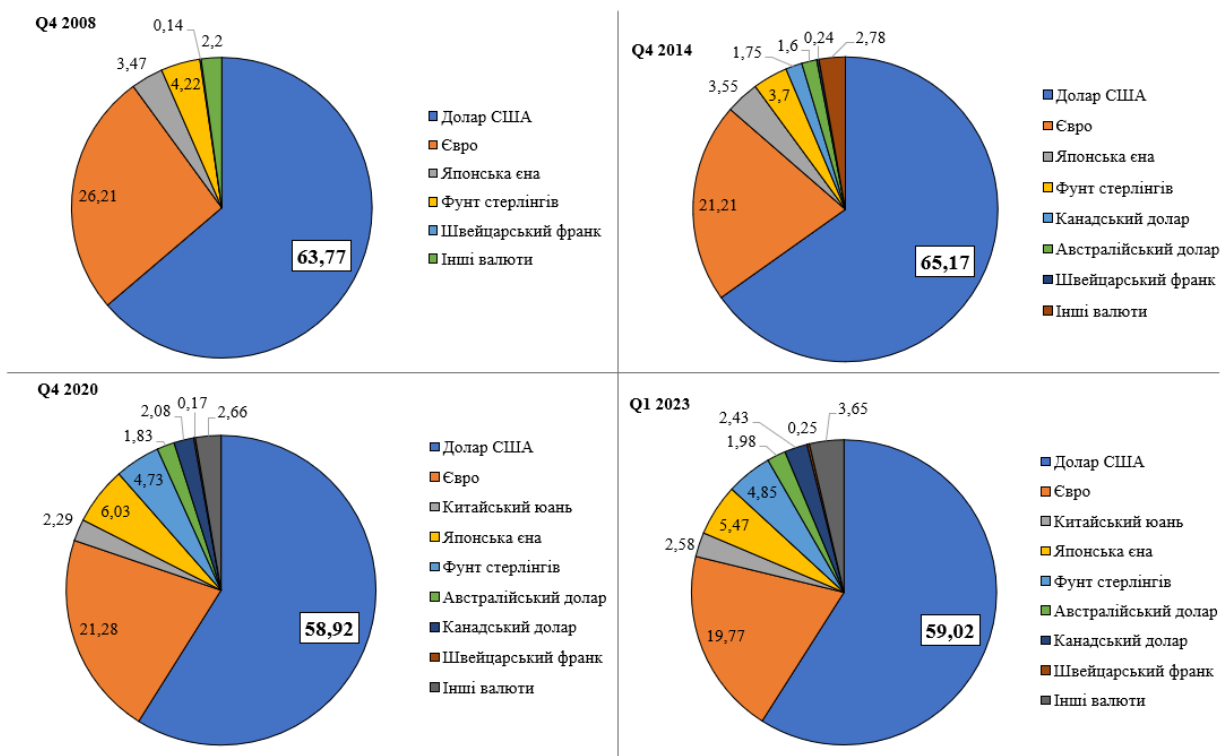

Рис. 1. Структура офіційних валютних резервів
Джерело: побудовано авторами на основі даних [5].

На першу половину 2023 року глобальна політика де-доларизації світової економіки набрала ще більших обертів, аніж у попередні кризові періоди. Це проявляється перш за все у тому, що національні економіки, намагаючись захистити свої фінансові системи від «неконтрольованого» потоку доларів, переходять на розрахунки в національних валютах.

У березні 2023 року Китай і Бразилія оголосили, що досягли домовленості перейти на розрахунки в національних валютах – юанях і реалах у білатеральній торгівлі [6]. Зважаючи на розміри економік КНР і Бразилії та обсяг їх торгового обороту (157,5 млрд дол. на 2022 р), то для США як головного емітента долару це може мати негативні інфляційні наслідки [7]. Окрім Бразилії, Аргентина погодилася оплачувати китайський імпорт у національній валюті КНР. Порівнюючи величину імпорту Бразилії (53,8 млрд дол.) та Аргентини (12,6 млрд дол.) з Китаю, це не значні обсяги, здатні сколихнути інфляційні очікування долару, однак факт де-доларизації наявний [7]. До проблем Китаю з приводу цих домовленостей відноситься те,

що Китай більше експортує, ніж імпортує, тому неминуче матиме великі активи в бразильських реалах, які практично нікуди інвестувати.

У березні 2023 р. в Індонезії пройшла офіційна зустріч міністрів фінансів та голів центральних банків країн АСЕАН. Головним питанням порядку денного стало зменшення залежності від долара США, євро, єни та британського фунта стерлінгів у фінансових операціях та перехід до розрахунків у місцевих валютах [8]. Для країн-членів АСЕАН активне використання місцевих валют означає поглиблення регіональної фінансової інтеграції, зміцнення регіональних ланцюгів доданої вартості та фінансової стійкості різноманітним викликам у цілому [9].

Індія, п'ята економіка світу у 2022 році з обсягом ВВП у 3,39 трлн дол. США, також вносить свій вклад у прискорення процесів намагання витіснення долару США як валюти міжнародного розрахунку та проводить кампанію інтернаціоналізації національної валюти [10]. У березні 2023 року Резервний банк Індії дозволив виставляти рахунки і здійснювати платежі в міжнародній торгівлі в індійських рупіях у 18 країнах, включаючи Ботсвану, Фіджі, Ізраїль, М'янму, Малайзію та Сінгапур [11]. Однак, ситуація неоднозначна: російські банки, для прикладу, отримавши від експорту своєї нафти індійські рупії та накопичивши мільярди рупій у індійських банках, вже мають проблеми з їх подальшим використанням через обмежений попит на світовому ринку [12].

Початок 2023 року став важливим для торгівельної історії Індії та ОАЕ: голови центральних банків країн підписали меморандуми про використання у транскордонних операціях національних валют – рупії та дірхама [12]. Метою цієї домовленості є створення основи для просування використання місцевих валют для транскордонних транзакцій та співробітництво для зв'язування платіжних систем RuPay и UAESWITCH і систем обміну повідомленнями [13].

По алгоритму Резервного банку Індії, Африканський експортно-імпортний банк (Афрексімбанк) дозволив здійснювати торгівлю в місцевих

валютах між африканськими країнами. Цей крок у бік де-доларизації спрямований на захист економік країн Африки від можливих санкцій США, що обмежують торгівлю [14]. Для африканського континенту потенційні санкційні обмеження можуть мати негативні наслідки, зважаючи на те, що серед 46 найменш розвинених країн світу у 2021 році за методологією ЮНКТАД – 33 саме африканські [15]. Ця стратегія також зменшує їхню вразливість до негативних наслідків економічної та монетарної політики США [14].

Використання національних валют замість американського долара є не єдиним інструментом де-доларизації. Створення спільних валют – ще один варіант втілення намірів зменшення використання долара США. Реалізація такої ініціативи проводиться Бразилією та Аргентиною, які планують об'єднати реал і песо у «валютний союз». Валюта, Sur (Південь), назва, запропонована Бразилією, може стати першим прототипом спільної валюти та буде діяти паралельно з бразильським реалом та аргентинським песо [16]. Представники Аргентини та Бразилії називають основною метою проєкту створення нової розрахункової одиниці (синтетичної валюти, як СПЗ Міжнародного валютного фонду) для деномінації двосторонніх торгових і фінансових потоків як альтернативи долару США. Цей крок спрямований на усунення залежності Латинської Америки від долара США та стимулювання торгівлі в регіоні.

Як відомо, Бразилія є членом БРІКС з 2006 р., а Аргентину запросили приєднатися до БРІКС в якості повноправного члена після XV саміту БРІКС, що пройшов з 22 по 24 серпня 2023 року. На дане економічне угруповання Бразилії та Аргентині спільну валюту поширити навряд чи вдасться, бо позиції домінуючої валюти скоріше займе китайський юань. Однак, окрім партнерства у рамках БРІКС, обидві латиноамериканські країни входять до інтеграційного об'єднання МЕРКОСУР, разом із Парагваєм, Уругваєм та Венесуелою. І ось в цей економічний блок свою валюту потенційно Бразилія та Аргентина ввести зможуть, зробивши її пріоритетною у торгових

розрахунках. Такий сценарій автори вбачають одним із можливих у разі, якщо країнам вдасться довести задум до кінця. Цей крок, у разі успіху, зробить об'єднану валюту другою після євро – найбільшого валютного блоку у світі [16].

Певні ризики для статусу долара як передової резервної валюти несе і фрагментація геополітичного світу, яка виявляється у розширенні членства блоків країн, підписанні дво- та багатосторонніх валютних угод. Прикладом такого процесу є міждержавне об'єднання БРІКС, членами якого є 5 країн, а країнами, які виявили бажання приєднатися – 23, включаючи Саудівську Аравію, Іран, Об'єднані Арабські Емірати, Аргентину, Єгипет та Ефіопію. Поквапливість процесу розширення членів зумовлена економіко-політичними факторами і пов'язана з тим, що практично всі члени та апліканти у члени БРІКС+ є прихильниками витіснення долара з чинної системи міжнародних розрахунків, зростаючих торговельних потоків, дорогих позичкових і боргових капіталів. Лідером такої експансії є Китай, який готовий до активізації де-доларизації, тому можна стверджувати, що Китай і надалі намагатиметься збільшити власну присутність на міжнародних економічних та фінансових ринках [17].

Одним із стратегічно важливих ринків сьогодні є ринок енергоресурсів, на якому окремі країни також вдаються до процесів де-доларизації, погоджуючись на проведення розрахунків у національних валютах або ж інших валютах міжнародних розрахунків, відмінних від долару. Так наприклад, у березні 2023 року уряд Кенії підписав домовленості з трьома міжнародними нафтовими компаніями (Saudi Arabian Oil Company, the Abu Dhabi National Oil Company, the Emirates National Oil Company) про покупку нафти за кенійський шилінг. Причиною такого кроку стали компанії-імпортери, в тому числі нафтотрейдери та виробники, які були змушені платити за долари більше, ніж офіційний середній обмінний курс, встановлений Центральним банком Кенії [18].

Отже можна зробити висновок, що сьогодні економіки Азії є значно менше доларизованими, а КНР та Індія стали впливовими гравцями міжнародної економіки через розміри національних ринків та їхню монетарну політику. Навіть перехід до напівдоларизації може підірвати вплив Сполучених Штатів як емітента долара і значно зменшити силу американських санкцій, які є однією з причин відходу від долара [19].

Як зазначалося вище, питання де-доларизації світової економіки серйозно підіймалося і у 2008-2009 рр. через світову фінансову кризу, однак 2023 рік розпочав період активних дій. Мотивом для де-доларизації безсумнівно стала російська військова агресія проти України, що призвела, в тому числі, до фінансових санкцій з боку США: заморожування 300 млрд дол. активів російського Центробанку та 30 млрд дол. активів олігархів і чиновників, наближених до російського керівництва [20]. Другим не менш важливим моментом є прогресуюче зростання бюджетного дефіциту США та державного боргу. У травні Бюджетне управління Конгресу США підрахувало, що у 2023 році дефіцит федерального бюджету становитиме 1,5 трлн доларів – приблизно на 160 млрд доларів більше, ніж у 2022 році, а величина державного боргу дорівнює 32,6 трлн дол. США (на 325,2% більше, аніж на кінець 2008 року) [21, 22]. Окрім цього, зменшується і частка ВВП США від світового аналогічного показника – з 30,3% у 2000 році до 25,3% у 2022 р. [10].

ФРС піднімає облікову ставку, долар зростає відносно інших валют і країнам стає дорожче купувати долари для обслуговування своїх боргів та оплати імпорту, в тому числі, продовольчих товарів та пального. Іншими словами, практично всі країни світу є залежними від політики ФРС. Станом на липень 2023 року ФРС США підвищив облікову ставку в 11-й раз (з березня 2022 року) до 5,5%, що є найвищим показником з 2001 року [23].

У зв'язку з такими змінами паралельно з послабленням позицій американського долара переглядається значення і інших резервних валют, у першу чергу, євро та китайського юаню. У наукових колах точаться дискусії

з приводу перспективи витіснення долару і, враховуючи глобалізаційний вплив окремих процесів в національних економіках, передбачити ймовірність справдження певних гіпотез дуже важко.

Валютний аналітик Стівен Джен, генеральний директор Eurizon SLJ, вважає, що більш вірогідним результатом буде поява кількох валют, які підірвуть домінування долара, що означатиме перехід до «триполярної валютної системи» [24]. На переконання аналітика, це найбільш імовірний варіант у середньостроковій перспективі, а прогнози на передові місця для юаню дещо переоцінені через низку причин. Найголовніша з них – це те, що Китаю варто працювати над покращенням фінансового сектору, відкритістю та гнучкістю ринку юаню. У КНР присутній пильний контроль над рухом капіталу, а наявність ліцензій для здійснення операцій та низька ліквідність самої валюти є помітною перепоною для її стрімкого поширення.

У короткостроковій перспективі, на думку голови правління Rockefeller International Ручір Шарми, національним економікам було б доречно нарощувати золотовалютні резерви і така тенденція на ринку золота вже намічена [25]. Після заморожування активів російського центрального банку у 2022 році річний попит центробанків на золото збільшився на 18% до 4 741 т, що є найбільшим показником з 2011 року [26]. Як зазначає World Gold Council, організація, створена основними виробниками золота у світі, «протягом наступних кількох місяців економічні проблеми продовжуватимуть посилюватися, а разом з ними зростатиме волатильність активів – фактори, які повинні сприяти підтримці інтересу інвесторів до золота» [27].

Разом із тим, долар США в якості глобальної резервної валюти все ще має сильні риси:

- 1) казначейський ринок США є високоліквідним та достатнім для того, щоб задовольняти потреби в інвестуванні фінансових ресурсів решти країн світу. Центральним банкам, інвестиційним та пенсійним фондам в усьому світі потрібно інвестувати свої тимчасово вільні фінансові ресурси з

мінімальними ризиками (які підтверджуються високими рейтингами). Жодна країна, крім США, не може залучати таку кількість грошей, гарантуючи їх повернення та сплачуючи відсотки (звісно, при цьому постійно зростає і зовнішній борг США). Наприклад, державні облігації європейських країн, навіть таких великих, як Німеччина, не можуть задовольнити попит на надійні інвестиції в євро;

2) долар США вільно конвертується на відміну від китайського юаня, тому існує інвестиційний попит і на саму американську валюту і на цінні папери корпоративних емітентів;

3) США залишається четвертим найбільшим експортером високотехнологічних товарів, на який існує значний попит, а отже і попит на долари США. Частка високотехнологічних товарів у експорті промислової продукції дорівнювала 20% у 2021 році [28]. Крім того, більшість контрактів на торгівлю нафтою все ще укладається саме в доларах. Більше того, долар США використовується в угодах між країнами, що мають неконвертовані валюти;

4) золотий резерв США залишається одним із найбільших у світі з обсягами у 8 133 т [29]. Золото в країні складає 75% від сумарної кількості її золотовалютних резервів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, зменшення ролі долара у використанні його в якості світової резервної валюти спостерігається вже декілька десятиліть, але наразі жодна валюта не здатна замінити його в цій якості.

Безперечно, розвиток цифрових активів і валют; запропоноване розширення сфери використання СПЗ (курс розраховується щодня на основі валютного кошика, в який входять долар США, євро, японська єна, китайський юань і фунт стерлінгів); створення принципово нової резервної валюти на основі СПЗ, у кінцевому підсумку приведуть до того, що центральні банки та інвестори будуть приймати нові резервні активи, що змінить статус американського долара в якості світової резервної валюти.

Приклади переходу до розрахунків національними валютами між окремими країнами, розробка механізму спільної валюти, утворення валютних блоків підтверджують невдоволення низки країн від результатів глобалізації валютної системи. Отже початок 2023 року прискорив не тільки тенденцію до де-доларизації світової економіки, але і до регіоналізації та фрагментації геополітичного світу.

У зв'язку з динамічністю перебігу процесу де-доларизації у світовій економіці питання наслідків та перспектив є невирішеним та неоднозначним, що залишає місце для подальших наукових досліджень за даною тематикою.

Література

1. Лапчук Б. Ю. Еволюція теоретичних підходів до вивчення гістерезису доларизації. *Економіка та суспільство*. 2022, випуск 41. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-30>.

2. Шуба О. А., Травкіна К. В. Сучасні резервні валюти: боргова стійкість країн – емітентів резервних валют. *Бізнес Інформ*. 2020. №1. С. 29–36. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-1-29-36>.

3. Gouvea, R., Gutierrez, M. De-Dollarization: The Harbinger of a New Globalization Architecture? *Theoretical Economics Letters*. 2023. Vol. 13. Pp. 791-807. URL: doi: 10.4236/tel.2023.134046

4. Abdelati, W. F. International Experience of De-Dollarization. USA: International Monetary Fund. URL: <https://doi.org/10.5089/9781589064447.058.ch008>

5. Currency composition of official foreign exchange reserves (COFER). International Monetary Fund. URL: <https://data.imf.org/?sk=e6a5f467-c14b-4aa8-9f6d-5a09ec4e62a4>.

6. Ben Norton. Countries worldwide are dropping the US dollar: De-dollarization in China, Russia, Brazil, ASEAN. Geopolitical Economy. URL: <https://geopoliticeconomy.com/2023/04/06/dedollarization-china-russia-brazil-asean>.

7. Observatory of Economic Complexity. URL: <https://oec.world/en>.

8. Chris Devonshire-Ellis. ASEAN Finance Ministers and Central Banks Consider Dropping US Dollar, Euro and Yen, Indonesia Calls for Phasing Out Visa and Mastercard. 2023. URL: <https://www.aseanbriefing.com/news/asean-finance-ministers-and-central-banks-consider-dropping-us-dollar-euro-and-yen-indonesia-calls-for-phasing-out-visa-and-mastercard>.

9. ASEAN leader's declaration on advancing regional payment connectivity and promoting local currency transaction. ASEAN Indonesia 2023. URL: <https://asean2023.id/storage/news/ASEAN%20Leaders%20Declaration%20on%20Regional%20Payment%20Connectivity%20and%20LCT.pdf>.

10. GDP (current \$). The World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>.

11. Keshav Padmanabhan. Why African countries, others pushing for 'de-dollarisation' – trade in currency other than the USD. ThePrint. URL: <https://theprint.in/economy/why-are-african-countries-others-pushing-for-de-dollarisation-trade-in-currency-other-than-the-usd/1631276>.

12. Russia says it has billions of Indian rupees that it can't use. The Economic Times. URL: <https://economictimes.indiatimes.com/news/international/world-news/russia-says-it-has-billions-of-indian-rupees-that-it-cant-use/articleshow/100016953.cms>.

13. Damilola Lawrence. India and UAE sign agreements for trade settlement in national currencies. URL: <https://www.cryptopolitan.com/india-and-uae-sign-agreements-trade-settlement-national-currencies>.

14. Martin Mwita. Kenya amplifies dedollarisation call at Nairobi AfCFTA talks. The Exchange Africa. URL: <https://theexchange.africa/regional-markets/kenya-amplifies-dedollarisation-call-at-nairobi-afcfta-talks>.

15. UN list of least developed countries. URL: <https://unctad.org/topic/least-developed-countries/list>.

16. Danish Mand Khan. Explained: Why Brazil And Argentina Planned A Common Currency. Indiatimes. URL:

<https://www.indiatimes.com/explainers/news/explained-why-brazil-and-argentina-planned-a-common-currency-591347.html#:~:text=Brazil%20and%20Argentina%20are%20planning,currency%20bloc%20in%20the%20world.>

17. Юрчишин В. Де-доларизація – як благо? Разумков Центр. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/dedolaryzatsiia-iak-bлаго>.

18. Chukwuemeka Ayomide. Kenya to start buying petroleum products with Kenyan shillings. The Peoples Gazette. URL: <https://gazettengr.com/kenya-to-start-buying-petroleum-products-with-kenyan-shillings>.

19. Syed Zain Abbas Rizvi. The De-Dollarisation of the Global Oil Market. The Geopolitics. URL: <https://thegeopolitics.com/the-de-dollarisation-of-the-global-oil-market>.

20. John Cusack. Where are the Sanctioned Russian Assets Frozen in the West and How Much is actually Frozen? Financial Crime News. URL: <https://thefinancialcrimenews.com/where-are-the-sanctioned-russian-assets-frozen-in-the-west-and-how-much-is-actually-frozen>.

21. The 2023 deficit is projected to total \$1.5 trillion. Here's why it could be even higher. Peter G. Peterson Foundation. URL: <https://www.pgpf.org/blog/2023/06/the-2023-deficit-is-projected-to-total-15-trillion-heres-why-it-could-be-even-higher#:~:text=Due%20to%20a%20structural%20imbalance,billion%20larger%20than%20in%202022>.

22. Kimberly Amadeo. US National Debt by Year. The Balance. URL: <https://www.thebalancemoney.com/national-debt-by-year-compared-to-gdp-and-major-events-3306287>.

23. Dominic Rushe. Fed raises interest rates to 22-year high as it continues to fight inflation. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/business/2023/jul/26/fed-raises-interest-rates>.

24. Phil Rosen. Dollar dominance could give way to a 'tripolar' currency system as China's yuan and the euro rise on the world stage. Markets Insider. URL:

https://markets.businessinsider.com/news/currencies/dollar-dominance-china-yuan-euro-tripolar-global-currency-reserves-dedollarization-2023-4?_gl=1*7rxybv*_ga*OTYwMjM2NzI3LjE2ODMwMjA0NDg.*_ga_E21CV80ZCZ*MTY4NTcwNzA3My40Ni4xLjE2ODU3MDcxMzQuNjAuMC4w.

25. Alex Richardson. Global Move to End Reliance on US Dollar Underway, With Nations Buying Gold in a ‘Very Big Way’: Ex-Morgan Stanley Head. The Daily Hodl. URL : <https://dailyhodl.com/2023/05/09/global-move-to-end-reliance-on-us-dollar-underway-with-nations-buying-gold-in-a-very-big-way-ex-morgan-stanley-head>.

26. Harry Dempsey. ‘Colossal’ central bank buying drives gold demand to decade high. Financial Times. URL: <https://www.ft.com/content/ef6ed550-422a-4540-a8af-41ff2ac30e67>.

27. Gold Market Commentary: An unseasonal August may lie ahead. World Gold Council. URL: <https://www.gold.org/goldhub/research/gold-market-commentary-july-2023>.

28. High-technology exports (% of manufactured exports). The World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS>.

29. Gold Reserves by Country. Trading Economics. URL: <https://tradingeconomics.com/country-list/gold-reserves>.

References

1. Lapchuk, B. (2022), “Evolution of theoretical approaches to the study of dollarization hysteresis”, *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 41. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-30>.

2. Shuba, O. A. and Travkina, K. V. (2020), “Modern reserve currencies: debt sustainability of countries issuing reserve currencies”, *Business Inform*, vol.1, pp. 29–36. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-1-29-36..>

3. Gouvea, R. and Gutierrez, M. (2023), “De-Dollarization: The Harbinger of a New Globalization Architecture?”, *Theoretical Economics Letters*, vol. 13, pp. 791-807. doi: 10.4236/tel.2023.134046.

4. Abdelati, W. F. (2023), “International Experience of De-Dollarization”, International Monetary Fund. <https://doi.org/10.5089/9781589064447.058.ch008>.

5. International Monetary Fund (2023), “Currency composition of official foreign exchange reserves (COFER)”, available at: <https://data.imf.org/?sk=e6a5f467-c14b-4aa8-9f6d-5a09ec4e62a4> (Accessed 11 September 2023).

6. Norton, B. (2023), “Countries worldwide are dropping the US dollar: De-dollarization in China, Russia, Brazil, ASEAN”, Geopolitical Economy, available at: <https://geopoliticeconomy.com/2023/04/06/dedollarization-china-russia-brazil-asean> (Accessed 5 August 2023).

7. Observatory of Economic Complexity (2023), Available at: <https://oec.world/en> (Accessed 9 August 2023).

8. Devonshire-Ellis, C. (2023), “ASEAN Finance Ministers and Central Banks Consider Dropping US Dollar, Euro and Yen, Indonesia Calls for Phasing Out Visa and Mastercard”, ASEAN Briefing, available at: <https://www.aseanbriefing.com/news/asean-finance-ministers-and-central-banks-consider-dropping-us-dollar-euro-and-yen-indonesia-calls-for-phasing-out-visa-and-mastercard> (Accessed 9 August 2023).

9. ASEAN Indonesia (2023), “ASEAN leader’s declaration on advancing regional payment connectivity and promoting local currency transaction”, Available at: <https://asean2023.id/storage/news/ASEAN%20Leaders%20Declaration%20on%20Regional%20Payment%20Connectivity%20and%20LCT.pdf> (Accessed 9 August 2023).

10. The World Bank (2023), “GDP (current \$)”, Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> (Accessed 11 August 2023).

11. Padmanabhan, K. (2023), “Why African countries, others pushing for ‘de-dollarisation’ – trade in currency other than the USD”, ThePrint, available at: <https://theprint.in/economy/why-are-african-countries-others-pushing-for-de->

dollarisation-trade-in-currency-other-than-the-usd/1631276 (Accessed 10 August 2023).

12. The Economic Times (2023), “Russia says it has billions of Indian rupees that it can’t use”, available at: <https://economictimes.indiatimes.com/news/international/world-news/russia-says-it-has-billions-of-indian-rupees-that-it-cant-use/articleshow/100016953.cms> (Accessed 20 August 2023).

13. Cryptopolitan (2023), “India and UAE sign agreements for trade settlement in national currencies”, available at: <https://www.cryptopolitan.com/india-and-uae-sign-agreements-trade-settlement-national-currencies> (Accessed 11 September 2023)

14. Mwita, M. (2023), “Kenya amplifies de-dollarisation call at Nairobi AfCFTA talks”, The Exchange Africa, available at: <https://theexchange.africa/regional-markets/kenya-amplifies-dedollarisation-call-at-nairobi-afcfta-talks> (Accessed 10 August 2023).

15. UNCTAD (2023), “UN list of least developed countries”, available at: <https://unctad.org/topic/least-developed-countries/list> (Accessed 10 August 2023).

16. Danish Mand Khan (2023), “Explained: Why Brazil And Argentina Planned A Common Currency”, Indiatimes, available at: <https://www.indiatimes.com/explainers/news/explained-why-brazil-and-argentina-planned-a-common-currency-591347.html#:~:text=Brazil%20and%20Argentina%20are%20planning,currency%20bloc%20in%20the%20world> (Accessed 10 August 2023).

17. Yurchyshyn, V. (2023), “Is de-dollarization a good thing?” Razumkov Centre, available at: <https://razumkov.org.ua/statti/dedolaryzatsiia-iak-blago> (Accessed 21 August 2023).

18. Chukwuemeka Ayomide (2023), “Kenya to start buying petroleum products with Kenyan shillings”, The Peoples Gazette, available at: <https://gazettengr.com/kenya-to-start-buying-petroleum-products-with-kenyan-shillings> (Accessed 11 August 2023).

19. Syed Zain Abbas Rizvi (2023), “The De-Dollarisation of the Global Oil Market”, The Geopolitics. available at: <https://thegeopolitics.com/the-de-dollarisation-of-the-global-oil-market> (Accessed 11 August 2023).

20. Cusack, J. (2023), “Where are the Sanctioned Russian Assets Frozen in the West and How Much is actually Frozen?”, Financial Crime News. available at: <https://thefinancialcrimenews.com/where-are-the-sanctioned-russian-assets-frozen-in-the-west-and-how-much-is-actually-frozen> (Accessed 11 August 2023).

21. Peter, G. (2023), “The 2023 deficit is projected to total \$1.5 trillion. Here’s why it could be even higher”, Peterson Foundation, available at: <https://www.pgpf.org/blog/2023/06/the-2023-deficit-is-projected-to-total-15-trillion-heres-why-it-could-be-even-higher#:~:text=Due%20to%20a%20structural%20imbalance,billion%20larger%20than%20in%202022> (Accessed 12 August 2023).

22. Amadeo, K. (2023), “US National Debt by Year”, The Balance, available at: <https://www.thebalancemoney.com/national-debt-by-year-compared-to-gdp-and-major-events-3306287> (Accessed 25 August 2023).

23. Rushe, D. (2023), “Fed raises interest rates to 22-year high as it continues to fight inflation”, The Guardian, available at: <https://www.theguardian.com/business/2023/jul/26/fed-raises-interest-rates> (Accessed 20 August 2023).

24. Rosen, P. (2023), “Dollar dominance could give way to a 'tripolar' currency system as China's yuan and the euro rise on the world stage”, Markets Insider, available at: https://markets.businessinsider.com/news/currencies/dollar-dominance-china-yuan-euro-tripolar-global-currency-reserves-dedollarization-2023-4?_gl=1*7rxybv*_ga*OTYwMjM2NzI3LjE2ODMwMjA0NDg.*_ga_E21CV80ZCZ*MTY4NTcwNzA3My40Ni4xLjE2ODU3MDcxMzQuNjAuMC4w (Accessed 7 August 2023).

25. Richardson, A. (2023), “Global Move to End Reliance on US Dollar Underway, With Nations Buying Gold in a ‘Very Big Way’: Ex-Morgan Stanley

Head”, The Daily Hodl, available at: <https://dailyhodl.com/2023/05/09/global-move-to-end-reliance-on-us-dollar-underway-with-nations-buying-gold-in-a-very-big-way-ex-morgan-stanley-head> (Accessed 12 August 2023).

26. Dempsey, H. (2023), “Colossal central bank buying drives gold demand to decade high”, Financial Times, available at: <https://www.ft.com/content/ef6ed550-422a-4540-a8af-41ff2ac30e67> (Accessed 20 August 2023).

27. World Gold Council (2023), “Gold Market Commentary: An unseasonal August may lie ahead”, available at: <https://www.gold.org/goldhub/research/gold-market-commentary-july-2023> (Accessed 13 August 2023).

28. The World Bank (2023), “High-technology exports (% of manufactured exports)”, available at: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS> (Accessed 20 August 2023).

29. Trading Economics (2023), “Gold Reserves by Country”, available at: <https://tradingeconomics.com/country-list/gold-reserves> (Accessed 25 August 2023).

Стаття надійшла до редакції 11.09.2023 р.